בס"ד, כ"ג כסלו התשפ"ז

ערכין ט"ז – אגדתות על דיבור טוב, נגעים ובגדי כהונה, תוכחה, אכסניה ויסורין

שאלות:

1. איתי משבח את גדי שאירח אותו, זה דבר טוב?

סיפור בטובת חברך

בסוף הדף הקודם ראינו **שרבא** ו**אביי** דנו מהו לשון הרע, ו**רבה** אמר שדבר שנאמר בפני בעליו אין בו משום לשון הרע. בדף הזה **רבה בר רב הונא** אמר שדבר שהבעלים עצמם אמרו בפני שלושה מותר לספר הלאה, כי לחברך יש חבר וחבר של חברך גם לו יש חבר, והבעלים ידע שהדבר ממילא יתפרסם, והוא לא חושש לזה.
כש**רב דימי** בא מארץ ישראל הוא פירש שהפסוק "מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל בַּבֹּקֶר הַשְׁכֵּם קְלָלָה תֵּחָשֹׁב לוֹ" מדבר באורח שטרחו לפניו, ולמחרת הוא יושב בשוק ואומר "הקדוש ברוך הוא יברך את פלוני שכך טרח לפניי", ואנשים שומעים ובאים להתארח אצלו ומכלים את ממונו.
רב דימי אחוה דרב ספרא שנה שלעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו, שמתוך טובתו הוא מספר יותר מדי ונגרר לידי רעתו. ויש אומרים שכשהוא חלה ו**רב ספרא** בא לבקרו, הוא אמר "תבוא לי ברכה, שקיימתי כל מה שאמרו חכמים", ו**רב ספרא** שאל אותו אם קיים את זה שלא יספר בטובתו של חברו, והוא ענה שלא שמע, ואם היה שומע היה מקיים.

2. לדני יש צרעת, אפשר לדעת למה זה מגיע לו?

שבעה דברים שמביאים נגעים ובגדי הכהונה המכפרים

רבי שמואל בר נחמני אמר בשם **רבי יוחנן** שלומדים מפסוקים שעל שבעה דברים נגעים באים: על לשון הרע ("אוֹתוֹ אַצְמִית" כפי שראינו לעיל), על שפיכות דמים (יואב: שלא ייכרת מביתו "זָב וּמְצֹרָע" על שהרג את אבנר), על שבועת שוא (גיחזי שנשבע שאלישע שלח אותו: "וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ"), על גילוי עריות (פרעה שרצה לקחת את שרה), על גסות הרוח - גאווה (עוזיהו - "וּבְחָזְקָתוֹ גָּבַהּ לִבּוֹ"), על הגזל (נגעי בתים: "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת", הוא אוסף ממון שלא שלו, והכהן יפזר ממונו), ועל צרות העין – קמצנות (נגעי בתים: "וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת", מי שמייחד ביתו לעצמו ולא משאיל כליו).
הגמרא שואלת: והרי **רבי ענני בר ששון** אמר שפרשת בגדי כהונה נסמכה לפרשת קרבנות, ללמד שבגדי כהונה מכפרים כמו קרבנות: כתונת על שפיכות דמים (מיוסף), מכנסיים על גילוי עריות, מצנפת על גסות הרוח (יבוא דבר שבגובה ויכפר על מעשה גובה), אבנט על הרהור הלב, חושן על עיוות הדין (שנקרא חושן משפט), אפוד על עבודה זרה ("אֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים", בזמן שאין אפוד יש עוון תרפים), מעיל על לשון הרע (יבוא דבר שבקול – פעמונים, ויכפר על מעשה הקול), וציץ על עזות פנים ("וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיְתָה לָךְ").
הגמרא עונה שבלשון הרע נגעים באים כשדבריו גרמו למריבה, ואם לא, המעיל מכפר.
ובשפיכות דמים ובגילוי עריות בגדי הכהונה מכפרים על אחרים שנענשים בגלל החוטא (רש"י).

הגמרא מקשה מדברי **רבי סימון** בשם **רבי יהושע בן לוי** שעגלה ערופה וקטורת מכפרות על שפיכות דמים ולשון הרע (יבוא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי), והרי כתונת ומעיל

מכפרים עליהן! ועונה שכתונת מכפרת כשזהות הרוצח ידועה, ועגלה ערופה כשלא. הגמרא מקשה שהרוצח הידוע חייב מיתה! ועונה שהרג במזיד בלי התראה. בלשון הרע, הקטורת החשאית מכפרת בצינעא והמעיל עם הקול בפרהסיא.
רבי שמואל בר נדב שאל למה המצורע "בָּדָד יֵשֵׁב", ונענה שהוא הבדיל בלשון הרע בין איש לאשתו ובין איש לרעהו. **ורבי יהודה בן לוי** אמר שהוא מביא שתי ציפורים, כי עשה מעשה פטיט (פטפוט), ולכן מביא קרבן פטיט, שהציפורים מפטפטות כל הזמן.

3. יוסי מתלבט אם להוכיח את ישראל. האם זה מספיק שהוא מתכוון לשם שמים?

תוכחה

מאיסור לשון הרע הגמרא עוברת לדון במצוות התוכחה. הברייתא לומדת מהפסוק הסמוך "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ" שהתורה הדגישה שאסור לשנוא אפילו בלב ולא רק במעשה, ו"הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ" ללמד שחייבים להוכיח, ולהוכיח שוב ושוב אם לא קיבל, אבל לא עד שמשתנים פניו, כי כתוב "וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא".
רבי טרפון אמר שהוא תמה אם יש בדור הזה מי שמקבל תוכחה, אם אמר לו המוכיח "טול קיסם מבין שיניך" יענה "טול קורה מבין עיניך" כי כולם חוטאים ולכן לא יכולים להוכיח, **ורבי אלעזר בן עזריה** אמר שהוא תמה אם יש מי שיודע להוכיח (דרך כבוד, רש"י). **רבי יוחנן בן נורי** העיד שהרבה פעמים לקה **רבי עקיבא** בגללו (בגלל שהתלונן עליו לפני **רבן שמעון בן גמליאל**), ושהוסיף בו (**רבי עקיבא**) אהבה, כמו שנאמר "הוֹכֵחַ לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ".

רבי יהודה בנו של רבי שמעון שאל (שטמ"ק: בנו של **רבי שמעון בן פזי** שאל אותו) מה עדיף: תוכחה לשמה-לשם שמים או הימנעות מתוכחה שלא לשם שמים, כדי שהחבר לא ישנא אותו (ענווה שלא לשמה). אביו אמר שענווה גדולה מכולם, וגם שלא לשמה עדיפה, כי מתוך שלא לשמה בא לשמה.
והגמרא מדגימה ענווה שלא לשמה, ש**חייא בר רב** התלונן לפני **שמואל** ש**רב הונא** מצער אותו, ו**רב הונא** הבטיח שלא יצער אותו. אחרי ש**חייא בר רב** יצא, **רב הונא** הסביר ל**שמואל** שציער אותו בגלל מעשיו המגונים. **שמואל** שאל למה לא אמר לו בפניו, ו**רב הונא** ענה שלא רצה שזרעו של **רב** יתבייש על ידו.
הגמרא מביאה מחלוקת: עד מתי חייבים להוכיח: **רב** אמר עד שהחוטא יכה את המוכיח, **שמואל** אמר עד שיקלל אותו, ו**רבי יוחנן** אמר עד שינזוף בו, כמחלוקת **רבי אליעזר**, **רבי יהושע** ו**בן עזאי**. **רב נחמן בר יצחק** אמר ששלושתם למדו מתגובת שאול לתוכחת יהונתן: "וַיְטֵל שָׁאוּל אֶת הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ" (הכאה), "לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ" (קללה) ו"וַיִּחַר אַף שָׁאוּל" (נזיפה). הגמרא מקשה על הדעה שדי בנזיפה: הרי נאמר גם הכאה וקללה! ועונה שיהונתן מסר את נפשו יותר מחמת חיבתו לדוד.

4. האם אני חייב להתארח תמיד באותו מלון שבו הייתי פעם שעברה?

אכסניה, אומנות ויסורין

רב אמר שלא ישנה אדם באכסניה שלו אלא אם כן המארח היכה אותו, ו**שמואל** אמר עד שהאכסנאי יזרוק לו את הכלים שלו. כולם מסכימים שבהכאתו או בהפשלת כליו הוא מחליף, והם חולקים בהכאת אשתו: **שמואל** סבר שזה לא מצער אותו, ו**רב** סבר שמא זה מפריע לו ויבוא להתקוטט.

הסיבה לדין היא שעזיבת האכסניה פוגעת בשם האורח והמארח, שנראים כמי שלא הצליחו להסתדר.
רב יהודה אמר בשם **רב** שלומדים מאברהם אבינו שהלך "אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אֱלֹהִים בַּתְּחִלָּה" שלא להחליף אכסניה קבועה שלא לן שם באקראי, ו**רבי יוסי בר' חנינא** לומד מ"וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו" שאפילו אכסניה מזדמנת לא מחליפים (רש"י).
רבי יוחנן אמר שאדם לא ישנה מאומנותו ומאומנות אבותיו, שנאמר על חירם "בֶּן אִשָּׁה מִבְּנוֹת דָּן הוּא וְאָבִיו אִישׁ צֹרִי חָרַשׁ נְחֹשֶׁת", ואמו מדן (כאהליאב בן אחיסמך).
הגמרא שואלת מה הצער הקטן ביותר שנחשב לייסורים. **רבי אלעזר** אמר שבגד שארגו לו ולא מתאים למידתו נחשב לייסורים. **רבא זעירא** הקשה שגדולה מזו אמרו, אפילו התכוונו למזוג לו יין בחמין ומזגו בצונן. **מר בריה דרבינא** אמר אפילו נהפך לו חלוקו, וצריך עכשיו להפוך אותו חזרה, ובברייתא אמרו אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלוש ועלו בידו שתיים (ולא להפך).
והסיבה שחכמים השתדלו להחשיב אפילו ייסורים קטנים היא, שבבית **רבי ישמעאל** שנו שכל מי שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין קיבל עולמו בחייו.
והגמרא בתחילת הדף הבא מוסיפה שבארץ ישראל אמרו שמי שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורים פורענות מזדמנת לו.